

PROVET I HISTORIA 30.3.2016 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

I bedömningen av provet i historia betonas ämneskunskapen i enlighet med läroplanens krav, samt ett korrekt och exakt bruk av centrala historiska begrepp. Även förmågan att tolka och bedöma historiska källor kritiskt, att dra självständiga slutsatser av dem och att jämföra tolkningar av historiska frågor samt att kunna ta ett motiverat ställningstagande till dem, är centrala kriterier för bedömningen. I de uppgifter som omfattar flera delar anges de olika delarnas maximipöäng i samband med uppgifterna, men svaret ska ändå bedömas som en helhet.

Av svaren framgår att examinanden förstår dragen hos olika tidsperioder och kan ställa problem och förändringsprocesser i hans eller hennes egen tid i relation till deras historiska sammanhang. Examinanden kan operera med centrala historiska begrepp som tid, förändring och kontinuitet samt gestaltning av orsakssamband. I materialuppgifterna visar examinanden att han eller hon kan bedöma och utnyttja texterna och det visuella materialet på ett kritiskt sätt. I diskussionsuppgifterna och de uppgifter som innehåller kunskapsmässiga konflikter visar examinanden att han eller hon kan förstå den tolkningsmässighet som ansluter sig till historisk kunskapsbildning samt det mångbottnade och komplexa när det gäller orsakssamband. Examinanden kan analysera mänsklig verksamhet och mänskliga fenomen utifrån varje tidsperiods egna utgångspunkter och skilja dem från aspekter i nutiden. Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid examinandens färdighet att skapa strukturerade helheter av sina kunskaper och förmåga att skilja väsentlig information från oväsentlig.

Uppgift 1

I ett nöjaktigt svar ska examinanden kunna beskriva skillnaden mellan en fångstkultur och en jordbrukskultur, och med ett konkret exempel (t.ex. floddalskulturerna) kunna tidsbestämma övergången till jordbrukskultur. I ett nöjaktigt svar nämns några centrala konsekvenser av övergången till jordbrukskultur, såsom en effektiviserad livsmedelsproduktion och bofasthet. Även på en nöjaktig nivå krävs av svaret en grundläggande förståelse för hur bofastheten påverkade människans liv.

I ett berömligt svar analyseras konsekvenserna av jordbrukskulturens uppkomst mera ingående. Jordbruket kunde innebära bättre livsmedelstrygghet, men missväxt, översvämningar och tilltagande miljöproblem kunde även leda till livsmedelsbrist, svält och ekonomisk nedgång. Folkmängden ökade, men när boendet tätnade och allt flera människor hade kontakt med varandra ökade även risken för epidemier. Bofastheten i byar och städer ledde till ökad reglering, lagstiftning och samhällelig organisering, vilket även ökade behovet av ett skriftspråk. Eftersom inte hela befolkningen längre behövdes för livsmedelsförsörjningen tilltog även specialiseringen. Nya yrken som hantverkare, krukmakare, smeder, handelsmän och tjänstemän uppstod. I ett berömligt svar analyserar examinanden ingående den fasta bosättningens inverkan på människans liv. Människor började köpa tjänster och varor av varandra, vilket ledde till att det uppstod större ekonomiska skillnader mellan människor. I ett berömligt svar visar examinanden även en medvetenhet om att övergången till jordbrukskultur skedde vid olika tidpunkter på olika håll i världen, men att processerna på ett påfallande sätt påminde om varandra.

Uppgift 2

a)

I ett nöjaktigt svar visar examinanden att han eller hon förstår den information som indextalen i tabellen ger. I ett berömligt svar bör ingå en mer detaljerad jämförelse mellan tillväxttakten i de olika länderna.

b)

I ett nöjaktigt svar kan befolkningsutvecklingen förklaras till exempel med det varmare klimatet, förnyelsen inom jordbruket (till exempel potatisen) och färre epidemier. Som följer av befolkningsutvecklingen kan man behandla flyttningsrörelsen till växande bosättningscentra där det fanns arbete inom industri och handel, eller migration. I ett berömligt svar kan examinanden granska följderna med utgångspunkt i befolknings- och ståndsstrukturer. Av ett berömligt svar krävs att examinanden noterar regionala skillnader och analyserar länderna i tabellen mera i detalj.

Uppgift 3

I svaret behandlas 1920-talsfenomenen i västvärlden i relation till begreppet "det glada tjugotalet". Examinanden argumenterar för och emot en användning av begreppet. I ett nöjaktigt svar kan man till exempel ta upp städernas tillväxt och den moderna stadskulturen som innefattade olika nöjen som att gå på bio, besöka nattklubbar och gå i affärer. Levnadsnivån steg och massproduktionen möjliggjorde uppkomsten av ett konsumtionssamhälle. Populärkulturen spreds till exempel med hjälp av radion. I ett nöjaktigt svar visar examinandem att han eller hon förstår att det "glada" tjugotalet slutade i en ekonomisk depression.

I ett berömligt svar behandlas bland annat hur kvinnans ställning förändrades när det blev vanligare att kvinnor förvärvsarbetade och även kvinnoidealet förändrades. Begreppet kan kritiserats till exempel för att det är alltför generaliserande; förändringarna berörde i första hand stora städer. Begreppets giltighet kan också diskuteras till exempel i förhållande till de totalitära idéerna eller till brottsligheten i förbudstidens USA.

Frågan kan även behandlas med utgångspunkt i konsterna.

Uppgift 4

I svaret begrundas både orsakerna till och följderna av att frihet, jämlikhet och broderskap lyftes fram som samhällseliga ideal. I ett nöjaktigt svar visar examinandem att han eller hon förstår att en central bakgrundsfaktor bakom franska revolutionen var upplysningsfilosofernas tankar som sammanfattades i slagorden. Upplysningsfilosoferna betonade att alla människor var fria och jämlika. De revolutionära tog till sig dessa ideal, vilket till exempel kom till uttryck i den förklaring om mänskliga rättigheter som skrevs av nationalförsamlingen. I svaret kan man studera vilka följder det fick att man lyfte upp frihet, jämlikhet och broderskap till ideal på 1800-talet, till exempel i form av de nya idéerna under den här tiden. I svaret ges några exempel på idealens inverkan (till exempel den offentliga debatten, rösträttsfrågan, klassamhällets och medborgarsamhällets uppkomst, liksom också motsättningarna och oroligheterna i samhället).

I ett berömligt svar visar examinandem att han eller hon förstår att idealen förändrades under 1800-talets lopp, och att de rättigheter som stämde överens med idealen också kom att omfatta kvinnor liksom män ur de lägre samhällsgrupperna, även om detta var något som tog lång tid att förverkliga – delvis skedde det först under det följande seklet.

Uppgift 5

I ett nöjaktigt svar ska examinandan kunna definiera de bägge begreppen: Trumans stöd till den västerländska demokratiska ideologin och oron för att om en stat omfattar kommunismen, så riskerar den kommunistiska ideologin att ta över makten i flera andra stater. Av svaret ska framgå att begreppen är relaterade till varandra. I ett nöjaktigt svar beskrivs de bägge begreppen som centrala amerikanska inslag i kalla krigets upptakt. Något konkret fall, till exempel Korea eller Vietnam, bör nämnas.

För ett berömligt svar krävs att bägge begreppen används mera analytiskt i ett resonemang om de internationella relationernas historia efter andra världskriget. Trumandoktrinen uppstod som en reaktion på inbördeskriget i Grekland. Den amerikanska presidentens oro för kommunistiska sympatier i Europa och övriga världen bör lyftas fram. Utifrån Trumans doktrin initierades Marshallhjälpen, och även grundandet av Nato bör nämnas som en konsekvens av Trumandoktrinen.

Dominoteorin kan analyseras som en konsekvens av Trumandoktrinen. Begreppet skapades av den amerikanska presidenten Dwight D. Eisenhower när han kommenterade läget i franska Indokina (Vietnam) år 1954. Den amerikanska presidentens tes var att om Frankrike ger efter för kommunismen i Vietnam, så kommer den sovjetiska ideologin att spridas vidare till Vietnams grannländer.

I svaret analyseras de bägge begreppen utifrån konkreta exempel ur kalla krigets historia (till exempel Korea, Vietnam). I ett nöjaktigt svar räcker det med att examinandan kan redogöra för ett konkret exempel, men i ett berömligt svar krävs att bägge begreppen och deras betydelse används för att analysera det valda konkreta exemplet.

Uppgift 6

I svaret granskas förändringen i det finländska samhället ur ett moderniseringsperspektiv. Examinanden ger exempel på olika ekonomiska och samhällsliga reformer.

I svaret behandlas exempelvis några av följande aspekter: övergången till kreatursskötsel och de tekniska innovationerna inom jordbruket; den ekonomiska liberalismens samt närings- och flyttningsfrihetens betydelse för privatföretagande och handel; industrialiseringen; uppkomsten av partier, lantdagsreformen samt allmän och lika rösträtt; reformen av kommunalförvaltningen och grundandet av folkskolor; medborgarsamhällets (civilsamhällets) uppkomst; kvinnans förändrade ställning; övergången från ståndssamhälle till klassamhälle. För att ett svar ska betraktas som nöjaktigt måste det framgå att examinandan förstår begreppet modernisering, och svaret måste även innehålla en översiktlig skildring av processen.

I ett berömligt svar betraktas moderniseringen ur ett kritiskt perspektiv så att man förstår att förändringarna inte berörde alla levnadsområden eller befolkningsgrupper på samma sätt. Ett berömligt svar ska innehålla en detaljerad behandling av olika exempel.

Uppgift 7

I svaret analyseras orsakerna till att man valde att bygga fästningar. I ett nöjaktigt svar visar examinandan att han eller hon förstår att bakgrunden till fästningsbyggena var Sveriges förlorade stormaktsställning och de ryska ockupationerna som ledde till att särskilt finländarna betvivlade Sveriges förmåga att försvara den östra riksdelen.

I ett berömligt svar betonas att huvudorsaken till byggandet var behovet av att förstärka det svaga försvaret av östgränsen samt att lugna finländarna och försäkra sig om att de var trogna riket. En diskussion kring Sveriges politiska situation, till exempel att byggandet inledes efter det förlorade hattarnas krig, betraktas som förtjänstfull i ett berömligt svar.

Fästningarnas betydelse kan behandlas antingen på ett allmänt plan eller ur ett lokalhistoriskt perspektiv (till exempel ekonomiska effekter såsom handelns ökande omfång och betydelse samt spridningen av tekniska och kulturella innovationer).

Uppgift 8

a)

Med rasism avses att man kopplar ihop vissa drag med olika raser, och utifrån dem tillskriver människor olika värde. Svarta ("negrer") liknas vid barn. Enligt författaren är svarta inte kapabla till djupare tänkande, utan lever i stunden. De är inte flitiga, utan slösar bort sin tid. Med sinnlighet avses den påstådda starka sexualdriften bland svarta. Utifrån konsten att imitera jämförs de svarta med människoapor. I ett berömligt svar behandlas rasistiska drag i större detalj och på en analytisk nivå.

b)

Skildringen härstammar från raslärans guldålder – en raslära som skapades av den västerländska människan. Syftet är delvis att motivera varför ursprungsbefolkningen i Afrika har underordnats européerna. Skildringen innehåller därmed imperialistiska drag och en tanke om "den vite mannens börda", enligt vilken man ansåg att det var de vitas skyldighet att civilisera den svarta rasen. I ett berömligt svar visar examinandan att han eller hon förstår citatets historiska kontext.

Uppgift + 9

a)

Det första citatet skildrar Finlands utrikespolitiska situation under en tid när Sovjetunionen fortfarande existerade. I citatet betonas Finlands goda relationer till grannen i öst, relationer som befästs genom avtal. Enligt Koivisto bör man ta hänsyn till den östra grannens säkerhetsintressen, och han uppmanar också de baltiska länderna att dra lärdom av Finlands linje. Det andra citatet är från en tid när Sovjetunionen har blivit Ryssland. Här behandlas Europas förening och Finlands strävan att delta i den europeiska integrationen. I båda citaten lyfter man fram säkerhetspolitikens viktiga roll och betydelsen av fred i Finlands näromgivning.

Ett berömligt svar måste vara jämförande.

b)

På Kari Suomalainens skämtteckning förundrar sig de ryska soldaterna vid Finlands östgräns över finländarnas meddelande om att man "begett sig till Europa". Bilden uttrycker den förändrade linjen i Finlands utrikespolitik, men samtidigt kritiseras godtrogenheten i den finska säkerhetspolitiken (till exempel en öppen och obehövad gräns).

I ett berömligt svar visar examinandan att han eller hon förstår skämtteckningens historiska kontext.

c)

Berlinmurens fall, socialismens sammanbrott och det kalla krigets slut vid övergången till 1990-talet gjorde det möjligt för Finland att ändra sin utrikespolitiska linje. VSB-pakten med Sovjetunionen ansågs inte längre vara i kraft, och i början av 1990-talet började Finland precis som Sverige söka sig mot integrationsutvecklingen i Västeuropa. Finland blev medlem av Europeiska unionen 1995, och var under senare delen av 1990-talet aktivt med om att fördjupa integrationen i EU (bland annat den monetära unionen) och att utvidga unionen i öst.

Ett berömligt svar innehåller inte enbart en redogörelse för de politiska händelserna, utan också en kritisk analys av Finlands varierande politiska alternativ.

Uppgift + 10

a)

FN:s medlemsantal har i stort sett tredubblats mellan åren 1945 och 1994. I början av kalla kriget antogs på grund av meningsskiljaktigheter mellan öst och väst inga nya medlemmar före 1955 (då antogs 16 nya medlemmar, däribland Finland). På 1960-talet växte antalet medlemmar snabbt till följd av avkolonialiseringen, då nya självständiga stater anslöt sig till FN. Den kraftiga ökningen på 1990-talet beror bland annat på att kalla kriget tog slut och att före detta socialistiska stater anslöt sig till organisationen.

I ett berömligt svar görs en mångsidig analys av orsakerna till det ökade medlemsantalet.

b)

I det första citatet hänvisas till den tudelade världen under kalla kriget, något som också hade en förlamande effekt på FN:s arbete. I det andra citatet medger Dwight Eisenhower att det finns problem i organisationens verksamhet, men han anser ändå att den är den bästa vägen när det gäller att trygga världsfreden och förhindra ett kärnvapenkrig. Det tredje citatet representerar den tredje världens syn på FN:s roll. Där betraktas uppkomsten av en världsorganisation som ett faktum, och man hänvisar till den självbestämmanderätt som tillkommer alla länder.

I ett berömligt svar kan man tolka Nehrus ställningstagande som att FN:s stadga ger stöd för självständighetssträvandena i de länder som lyder under en kolonialmakt. I ett berömligt svar måste perspektivet vara jämförande.

c)

FN:s verksamhet försvårades i början av motsättningarna under kalla kriget, vilket ledde till att många resolutioner avslogs till exempel i säkerhetsrådet, där särskilt stormakterna (Sovjetunionen, USA) ofta utnyttjade sin vetorätt. Lösningen på Koreakrisen 1953 kan betraktas som en lyckad FN-operation. Många fredsbevarande uppgifter har också skapat lugn i konflikthärdar, så även de kan betraktas som framgångsrika. Under 1980-talet besvärades FN av konflikter, och dess roll som världsorganisation försvagades.

Som ett plus i ett berömligt svar kan examinandan också diskutera vilken roll FN:s underorganisationer har (till exempel FAO, ILO, Unicef), och konstatera att deras verksamhet har lindrat den internationella nöden (genom till exempel livsmedelshjälp och sjukvård) och höjt utbildningsnivån i tredje världen. I ett berömligt svar baserar sig den egna analysen tydligt på en tolkning av de föränderliga internationella relationerna.